

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΩΝ

ΕΝ ΤΗ ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ

ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΑΠΟΡΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΑΥΤΗΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ 5 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1899

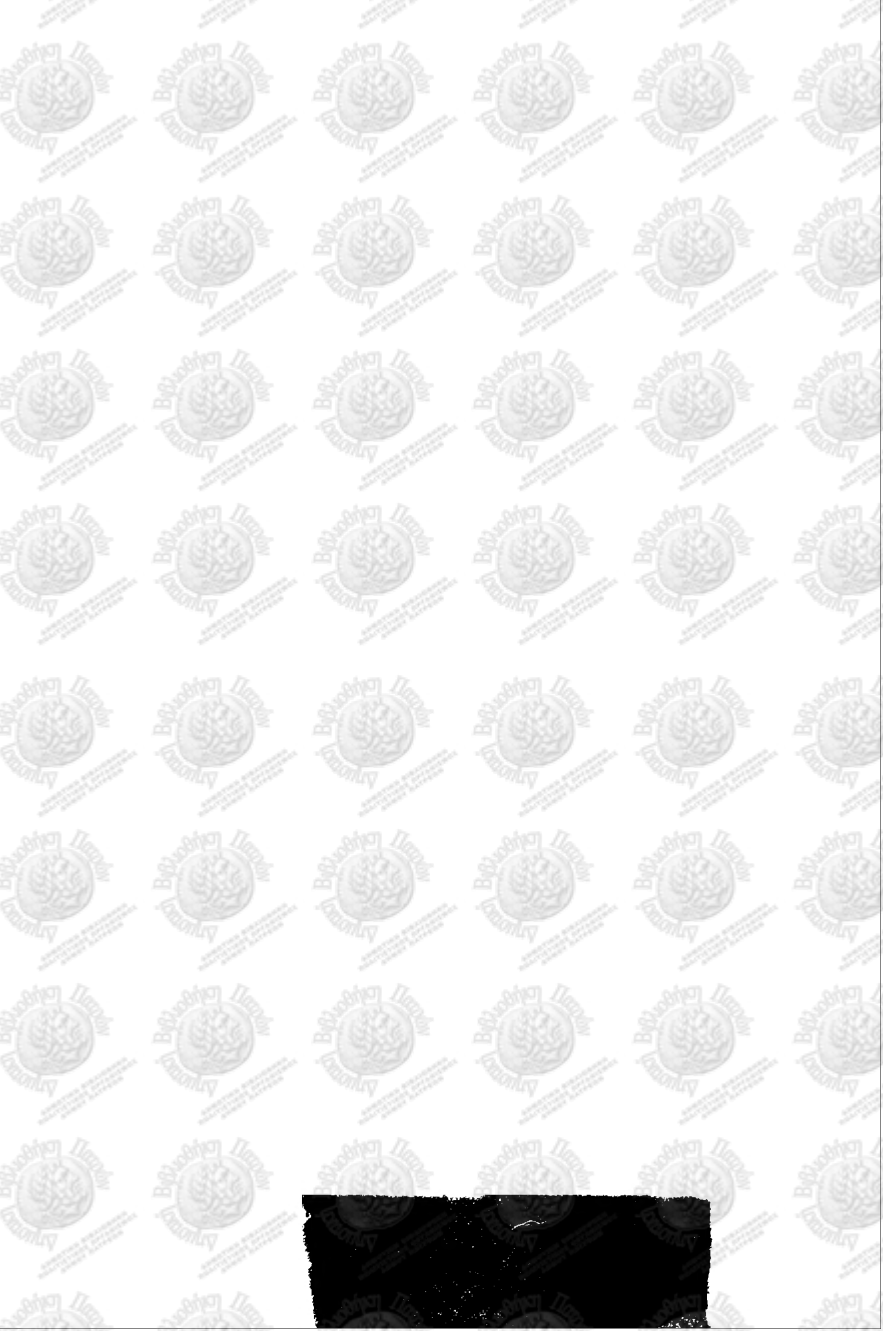

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΤΡΙΣ

ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ ΠΑΣΧΑ

1899

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΩΝ

ΕΝ ΤΗ: ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ

ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΑΠΟΡΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΑΥΤΗΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ 5 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1899

ΑΡΧΙΒΙΟΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ
ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ

ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ ΠΛΑΣΧΑ

1899

672
54
9721

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ ΣΧΟΛΗ, ΤΩΝ ΑΠΟΡΩΝ ΠΑΙΔΩΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΑΥΤΗΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ 5 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1899

Ἐὰν οἱ διαχειριζόμενοι λειτουργήματι ἐκ τῶν κοινῇ διαφερόντων ἔχωσι καθήκον, νὰ διδῶσι δημοσίᾳ εὐθύνας τῶν πεπραγμένων, ἔτι ἐπιτακτικώτερον ἀποβαίνει τὸ καθήκον τοῦτο, ὅταν κατηγοροῦνται, ὡς ἀμελήσαντες τὴν διαπιστευθεῖσαν αὐτοῖς ἐντολὴν ἢ ἐπιδιώξαντες τὴν ἐπὶ ἄλλῃ τέλει χρησιμοποίησιν αὐτῆς· τοῦ καθήκοντος τούτου ἡ ἐπιτέλεσις ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν παροῦσαν ἔκθεσιν τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τῆς ἐνταῦθα Σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν.

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ καθήκοντος τούτου πρὸς τοὺς ἐντεταλμένους ἡμῖν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τὴν διαχείρισιν, αἰσθανόμεθα ἐπιβεβλημένην τὴν υποχρέωσιν, νὰ καταστήσωμεν γνωστὰ τὰ ἐν τῇ Σχολῇ τελεσθέντα, ἵνα ἄρωμεν ἄδικον μομφήν, ἐπιρριπτομένην κατ' ἀνδρός, δι' ὃν καὶ ὁ μέγιστος τῶν ἐπαίνων ἦθελεν εἶνε ἀνεπαρκῆς ἱκανοποίησις, ἂν οἱ ἐπιτελοῦντες ἔργα, οἷον ἐκεῖνος ἐπετέλεσεν, ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιζητῶσι τὴν ἀμοιβὴν ἐν τοῖς διαθρύπτουσι τὴν ματαιότητα ἐπαίνοις.

Δὲν διαφεύγουσιν οὐδένα αἱ κοινωνικαὶ συνθήκαι, αἵτινες ἐγέννησαν τὴν πληγὴν, πρὸς θεραπείαν τῆς ὁποίας ἐπεβάλλετο ἡ σύστασις ἰδρύματος, οἷον ἡ σχολὴ τῶν ἀπόρων παίδων.

Μέγας ἀριθμὸς παιδίων, ἐγκυκλοειμμένων ὑπὸ τῆς οὐδὲν δυναμένης οὔτε ὕλικόν οὔτε ἡθικὸν ἐφόδιον νὰ παράσχη αὐτοῖς οἰκογενείας των, εἶχον καταστῆ ἀντικείμενον ἀσυνειδήτου ἐκμεταλεύσεως, ἥτις ἀφ' ἑνὸς μὲν παρεκώλυε πᾶσαν προαγωγὴν αὐτῶν εἰς πολιτας χρηστοὺς ἢ μᾶλλον, ἐξανδραποδίζουσα αὐτὰ ἐν τελείᾳ λήθῃ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ των, ἐπεξεργάζετο τὴν ἐξαχρείωσιν καὶ ἐκφύλισιν αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπετέλει στίγμα διὰ τὴν κοινωνίαν, ἥτις φέρουσα τὸ ὄνομα Ἑκαίνου, ὅστις ἔθανεν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ, ἵνα ἀνορθώσῃ τοὺς ταπεινοὺς, ἡνείχετο τὴν τοιαύτην κατάστασιν, φιλοδωροῦσα μάλιστα τὴν περιφρόνησιν αὐτῆς εἰς τὰ θύματα ταῦτα τῆς ἰδίας αὐτῆς ἀκηδείας.

Εἰς τὰ ἀπόκληρα ταῦτα τέκνα τῆς κοινωνίας ἡ στοιχειώδης συναίσθησις τῶν ἀνθρωπίνων καθηκόντων ἐπέβαλλε, νὰ παύσῃ αὕτη συμπεριφερομένη ὡς μητρικῇ, καὶ νὰ παράσχη ψυχία τινὰ ἐκ τῆς εἰς ἄλλας τάξεις μέχρι κόρου παρεχομένης ἀναπτύξεως καὶ μορφώσεως. Πρὸς τοῦτο συνέστη ἡ Σχολὴ τῶν ἀπόρων παιδίων ἡ περισυλλογὴ αὐτῶν, ὡς καὶ τῶν ἐκ τῆς πόλεως ταύτης παιδίων, τῶν ἀδυνατούντων νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰ κατὰ τὴν ἡμέραν λειτουργοῦντα σχολεῖα, εἰς νυκτερινὰ μαθήματα, δι' ὧν ν' ἀνοιχθῶσιν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν εἰς τὰς στοιχειώδεις γνώσεις, ἀνευ τῶν ὁποίων ἀδύνατος πᾶσα πρόοδος ἐν τῷ σημερινῷ πολιτισμῷ, ἦτο ὁ πρῶτος σκοπός, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀφετηρία εἰς ῥιζικωτέραν δρᾶσιν, ἐφ' ὅσον θὰ ἐπὶ ἡρκεῖν αἱ διατιθέμεναι ὑπὸ τῆς Σχολῆς δυνάμεις.

Εἰς τὴν συστάσαν ἐπὶ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ σκοποῦ τούτου

ἐπιτροπὴν κληθεὶς ἔλαβε μέρος καὶ ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν καὶ Ἡλείας κ. Ἱερόθεος, εἰς ὃν, κατὰ φυσικὸν λόγον, ἐδόθη ἡ Προεδρεία τῆς ἐπιτροπῆς, συμμετέσχον δὲ καὶ διάφοροι ἀξιότιμοι συμπολῖται, ἐξ ὧν τινες ἀπεχώρησαν κατὰ διαφόρους ἐποχάς, ἀντικατασταθέντες ἀπὸ τινος τῶν κάτωθι ὑπογεγραμμένων.

Πάντες οἱ κατὰ καιροὺς συμμετασχόντες τῆς διοικήσεως ἐνήργησαν βεβαίως μεθ' ἑλλου τοῦ ζήλου, ὃν ἠδύναντο νὰ διαθέσωσιν· ἀλλὰ, μεθ' ὅλην τὴν ἐπαινετὴν αὐτῶν προθυμίαν, τὸ ἔκρυμα οὐδέποτε θὰ κατάρθου νὰ υπερβῇ τὸ στάδιον τῆς βρεφικῆς ἡλικίας, ἐν ᾗ θὰ παρέμενεν ἐπὶ μακρὸν φυτοζωοῦν, ἀνδρὲς ἐν ἡλικίᾳ τελείᾳ, ἀνευ τοῦ εὐτυχήματος τῆς εἰς τὴν διοικήσασαν ἐπιτροπὴν συμμετοχῆς τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἀνδρέου Σαρρῆ.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ἅμα τῇ ἱδρύσει τῆς Σχολῆς, κατελήφθη ὑπὸ ἀκρατήτου ὑπὲρ τοῦ ἔργου ἐνθουσιασμοῦ· αἰσθανόμενος βαθέως τὸν πόνον διὰ τὰ παθήματα τῶν ἀτυχῶν δούλων, οὐχὶ μεταφορικῶς ἀλλὰ κυριολεκτικῶς, ὧν τὴν χειραφέτησιν ἐπηγγείλατο ἡ Σχολή, ἐπεδόθη εἰς τὸ ἔργον μετὰ τῆς θέρης ἐκείνης, ἣν ἐμπνέει εἰς μόνον τὰς μεγάλας καρδίας ἡ ἐκπληρωσις ἔργου εὐγενοῦς. Ἀφιέρωσεν, ὡς πατὴρ φιλόστοργος, εἰς τοὺς περιφρονημένους λούστρους καὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ τὴν σχολὴν καὶ τῶν νυκτῶν τοῦ τὰς ἀγρυπνίας. Κατῆλθεν εἰς τὰ ὑγρά ὑπόγεια, ἐν οἷς συνεφύροντο ἐν ἀποκτηνωτικῇ συγχρωτισμῇ τὰ ἀτυχῆ ταῦτα πλάσματα, ἅτινα πρῶτον ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἤκουσαν λόγους στοργῆς καὶ εἶδον φωτιζόμενον ὑπὸ τοῦ θείου φωτός τῆς Ἀγάπης τὸ περὶ αὐτὰ σκότος. Ἐνωτίσθη τῶν στεναγμῶν, οὓς ἀπέσπων ἀπ' αὐτῶν οἱ πόνοι οἱ σωματικοί, αἱ στερήσεις καὶ αἱ κακώσεις τῶν ἀντὶ χρημάτων ἀγορασάντων αὐτὰ ἀπὸ τὰς οἰκογενεῖς των, καὶ οὕτω κτη-

σαμένων, δεκαεννέα ὅλους αἰῶνας μετὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Θεανθρώπου, τὸ δικαίωμα νὰ οικειοποιῶνται τὸ προῖον τῆς ἀκαταπονήτου ἐργασίας παιδιῶν, διὰ τὰ ὅποια, ἂν ἀνῆκον εἰς ἄλλην τάξιν, θὰ ἐθεωρεῖτο ὑπερβολικὴ κόπωση καὶ αὐτὴ ἡ μελέτη τῶν ἐν τοῖς σχολείοις διδασκομένων μαθημάτων. Διεῖδε τὸ βάραθρον τὸ ἡθικόν, εἰς ὃ ἦγον αὐτὰ βιωτικαὶ συνθήκαι, μεταβάλλουσαι πᾶσαν ἡθικὴν βλάβην τοῦ ἐνδὸς εἰς ἐστίαν μιάσματος δι' ὅλα.

Ἐμπλεως ἀγανακτήσεως ἐπὶ τῇ καταστάσει, ἀλλὰ καὶ ἐλπίδος αἰσιωτέρου μέλλοντος, ἐπεδόθη μετὰ θάρρους εἰς τὸ ἔργον· τὰ νεαρὰ παιδιά προσηκλύσθησαν εἰς τὴν Σχολήν, ἐν ἣ κατώρθωσε νὰ ἱδρῦσῃ ἐστίαν, ὅχι μόνον φωτίζουσαν διὰ τῶν γραμματίων, ἀλλὰ καὶ θερμαίνουσαν διὰ τῆς Ἀγάπης· παρακολουθῶν ἐπὶ τρίωρον καθ' ἐκάστην τὰ μαθήματα, ἐγνώρισε πάντα τὰ φοιτῶντα παιδιά, ἀνελθόντα ταχύτατα εἰς δύο σχεδὸν ἑκατοντάδας, καὶ τὰς περιστάσεις, ὅφ' ἃς ἕκαστον αὐτῶν διετέλει, προσηρέχθη δέ, προστάτης καὶ οἷον· πατήρ αὐτῶν, νὰ τοῖς παράσχῃ πᾶσαν ἀρωγὴν ἐν πάσῃ ἀνάγκῃ· ἀγωνισθεῖς ἀγῶνα ἐπίμοχθον καὶ πολλάκις ἀηδῇ, ἀπέσπασεν αὐτὰ ἀπὸ τοὺς δεσπότης των, οἵτινες τὰ εἶχον ἀγοράσει παρὰ τῶν οἰκογενειῶν των, καὶ ἀντικατέστησε παρ' αὐτοῖς τὴν οἰκογένειαν, ἥτις τὰ εἶχε πωλήσει, καὶ τὴν κοινωνίαν, ἥτις τὰ περιεφρόνει, παρέχων ἀφειδῶς πᾶσαν προστασίαν, ἥς ἐδέοντο· ἐγκυκλίους ἐξέπεμψεν εἰς τοὺς δημάρχους τῶν δήμων, ἀφ' ὧν ὠρμῶντο, ὡς καὶ εἰς τοὺς εὐνοποληπτοτέρους ἐκεῖ πολίτας, ἐκλιπαρῶν παρ' αὐτῶν νὰ διδάξωσι τοὺς γονεῖς, ὅτι δὲν ἔχουσιν οὔτε ὑλικὸν συμφέρον νὰ πωλῶσι τὰ τέκνα των, ἅτινα, ἐλεύθερα στελλόμενα ἐδῶ, δύνανται πλεονα ἐκ τῆς ἐργασίας των νὰ πορίζωσιν αὐτοῖς· τὰς ἐνταῦθα ἀρχὰς ἐκίνησεν εἰς ἄρσιν παντὸς ἀδίκου κατὰ τινος τῶν ἀποκλήρων τούτων τελουμένου· καὶ οὕτω

κατώρθωσε ν' ἀνάψη εἰς τὰς ἀπαλὰς καρδίας τῶν ἀτυχῶν πλασμάτων τὴν ὁλοὴν σβεννυμένην δάδα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

Καὶ τὰ μαθήματα ὠργάνωσε κατὰ τρόπον ὅσον ἔνεστι ἀποτελεσματικὸν καὶ πρακτικόν· ἐντὸς ἑτοὺς παρείχοντο αἱ στοιχειώδεις γνώσεις ἀναγνώσεως γραφῆς καὶ ἀριθμητικῆς, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἐπλουτίζοντο καὶ διὰ οὐσιαστικωτέρων γνώσεων, ὡς συνεπλήρου ἢ τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου ἑτοὺς διδασκαλίᾳ.

Ἄλλ' αἱ γνώσεις αἱ γραμματικαὶ ἦσαν δευτερεῦν· τὸ πρῶτιστον ἐνδιαφέρον τοῦ ἀνδρὸς ἦτο ἡ ἠθικὴ ἀνύψωσις τῶν παιδιῶν· καὶ πρὸς τοῦτο κύριον ἐθεώρησε παράγοντα τὸν Χριστιανισμόν. Τὰς θρησκευτικὰς ἔμως ἀρχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν τὰς ἐπέβαλλε διὰ σκαιᾶς βίας, συνήθως μόνον καρπὸν φερούσης τὴν ὑποκρισίαν· τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν ἀντελήφθη ὡς τὴν ὑψίστην παρηγορίαν εἰς τὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ ἐκείνα παιδιά, παρ' οἷς ἐκαλεῖτο νὰ χρησιμεύσῃ, ὡς πηγὴ ἐλπίδος μελλούσης ἀνυψώσεως· τὴν δὲ εἰς αὐτὰ μετὰδωκεν τῶν ἱερῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἐθεώρησαν ὡς πλούσιον πρὸς αὐτὰ δῶρον, ἀποτελοῦν καὶ τὸ στερεώτερον στήριγμα ἐν τῇ πρὸς τὰ πρόσω σταδιοδρομίᾳ των· ὑπὸ τοιοῦτον δὲ τελείως Χριστιανικὸν πνεῦμα παρουσιάσας τὰς θρησκευτικὰς ἀρχὰς εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς Σχολῆς, ἐκίνησε τὸν ζῆλον αὐτῶν πρὸς τὰ διδάγματα τοῦ Εὐαγγελίου, ἐν τῇ πραγματώσει τῶν ὁποίων παρῆχε συγχρόνως ἑαυτὸν ἀξιόζηλον πρὸς μίμησιν πρότυπον.

Ὑπὸ τοιοῦτου πνεύματος ἐμπνευσθεῖσα εἰς τὰς νεανικὰς καρδίας τῶν παιδιῶν ἐκεῖνων ἡ ὑψηλὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ διδασκαλία ἐρριζοβόλησε πραγματικῶς καὶ ἀνέθαλλεν εἰς δέσπον, περὶ οὗ πᾶς τις ἐδικαιούτο νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι θ' ἀπέφερα πλήρεις τοὺς ἠθικοὺς καρπούς, εἰς οὓς ἀπέβλεπεν ὁ Θεὸς Ἰδρυτῆς του. Ἡ θρησκεία, εἰς ἣν τυπικῶς μέχρι τῆς ὥρας ἐκεῖ-

νης ἀνήκον τὰ ἀτυχή πλάσματα, καὶ ἡς οὐδεμίαν ἄλλην εἶχον ἀντίληψιν, παρὰ τὰ κατὰ τὰς πομπώδεις ἐορτὰς παρουσιαζόμενα θεάματα, τὰ διασκεδάζοντα τὴν παιδικὴν αὐτῶν φαντασίαν, καὶ ἐκτρέποντα τὴν ζωηρότητά των εἰς βέβηλον εὐθυμίαν, παρ' ἡς οὐδεμίαν εἶχον ἀκούσει μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης παρηγορίαν τῶν μέχρι τότε δαιῶν των οὔτε ἐλπίδα διὰ τὸν μέλλοντα βίον των, ἀπεκαλύφθη εἰς αὐτὰ, διὰ τοῦ στόματος καὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἀνδρέου Σαρρῆ, ὡς ὑπερτάτη τις δύναμις, οὐχὶ τοῖς ἰσχυροῖς τῆς γῆς δουλεύουσα οὐδὲ ὑπὲρ τῶν προσφερόντων χρυσίον διατιθεμένη τὴν εὐνοίαν καὶ τὰς ὑπηρεσίας της, ἀλλὰ τοὺς ταπεινοὺς ἀνυφοῦσα καὶ τὴν ἡλικίαν, ἣν ἐμπνέει, βραβεύουσα. Καὶ ἡγάπησαν τὰ παιδιά ἐκεῖνα τὴν προστάτιδα ταύτην καὶ παρήγορον δύναμιν, καὶ ἡ καρδιά των ἔτεινε τὰς πτέρυγας αὐτῆς ὀρμεμφύτως πρὸς τὸ ὑπέρτατον Ὄν, τὸ διέπον μετ' ἀγάπης καὶ δικαιοσύνης τὰς τύχας τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἐκκλησία τοῦ τόπου, ἡ καθ' ἐκάστην ἐκπίπτουσα, ὡς ὁμολογοῦσι πάντες παρ' ἡμῖν, ἐπέτυχε διὰ τοῦ Ἀνδρέου Σαρρῆ καὶ τῆς δράσεως αὐτοῦ τὴν μεγίστην τῶν κατακτησέων. Ὑπερτριακόσαι καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐφορείας τοῦ Ἀνδρέου Σαρρῆ, νεαραὶ ὑπάρξεις, ὑπερτριακόσοι μέλλοντες ἀρχηγοὶ οἰκογενειῶν καὶ πατέρες τέκνων ἡσθάνθησαν τὴν πραγματικὴν ὑπαρξίν τοῦ Χριστιανισμοῦ, καταυγάζουσιν τὰς πρὶν ἐν τῇ σκότει συνειδήσεις των.

Γενόμενα δὲ κατ' οὐσίαν χριστιανοὶ τὰ παιδιά ἐκεῖνα καὶ βελτίονα ἑαυτῶν διὰ τῆς συναισθήσεως τῶν χριστιανικῶν καθήκοντων ἀναδειχθέντα, ὅχι μόνον δὲν παρημέλησαν τὸν ἐξωτερικὸν τύπον, ἀλλὰ τοῦναντίον συνειζότα πλέον τὴν ὑπ' αὐτοῦ περιβαλλομένην οὐσίαν, μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐπετέλεσαν καὶ πάντα τὰ τυπικὰ αὐτῶν καθήκοντα, ὑπὸ τὴν πάντοτε ἀγρυπνοῦσαν χριστιανικὴν στοργὴν τοῦ Ἀνδρέου Σαρρῆ.

Ὁ Νάος, ὅστις δὲν εἶχε γνωρίσει αὐτὰ πρότερον παρὰ ἀπὸ τὸν εἰς τὰ προπύλαιά του ὑπ' αὐτῶν προξενούμενον ἀσεβῆ θόρυβον, εἶδεν αὐτὰ ἐν σύματι μεταβαίνοντα καθ' ἑκάστην Κυριακὴν ἀπὸ τῆς τετάρτης πρωινῆς ὥρας, ἵνα λατρεύσωσιν ἐν κατανύξει τὸν εὐεργέτην Θεόν, πρὶν ἢ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὰ βιοποριστικὰ ἔργα των· καὶ ὁ ὁδηγὸς αὐτῶν ἐκεῖ, ἀνελλιπῶς κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν, ἦτο ὁ Ἀνδρέας Σαρρῆς, ὃν δὲν ἀπέτρεπεν οὔτε τοῦ πρωϊνοῦ ὕπνου ἢ ἡδύτης, οὔτε τοῦ φύχους ὁ φόβος, οὔτε τῆς ὄχι λίαν ἀσφαλούς υγείας του ὁ κίνδυνος ἀπὸ τὴν ἐκπλήρωσιν καὶ τοῦ καθήκοντος· τούτου, ὃ διέγραφεν εἰς τὴν εὐσυνειδησίαν του ἢ ἄμετρος πρὸς τὰ παιδιὰ ἐκεῖνα ἀγάπη του.

Καὶ παρουσιάσθη τότε τὸ ἀπίστευτον φαινόμενον ἐκ διακοσίων περίπου ἐκάστοτε παιδίων νὰ μὴ ἀπουσιάζῃ οὐδὲν ἢ μάλιστα ἐν τῇ δόξῃ, καὶ ταῦτα ἕνεκα ὠρισμένων λόγων, ἀπὸ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ των καθήκοντος. Ἦτο συγκινητικὸν τὸ θέαμα τῶν παιδίων ἐκείνων, διὰ τὰ ὅποια ἡ θρησκεία, χάρις εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σαρρῆ, ἀνεπλήρου καὶ τῆς ἀπεμπολησάσης οἰκογενείας τὴν στοργήν, καὶ τῆς περιφρονούσης κοινωνίας τὴν συμπάθειαν, καὶ τῶν ἐλλειπόντων φίλων καὶ συγγενῶν τὴν ὑποστήριξιν, ὑμνούντων, διὰ τῶν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν ἡσυχυμένων φωνῶν των, ἐν κατανύξει Ἐκεῖνον, οὗτινος τὸ ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ μαρτύριον τὴν ἀνόρθωσιν αὐτῶν κυρίως ἐσκόπησε ἢ γονυκλινῶς εἰσδεχομένων, κατὰ τὰς τέσσαρας τοῦ ἔτους τεσσαρακοστὰς μετὰ εἰλικρινῆ ἑξομολόγησιν, τὸ αἷμα καὶ σῶμα τοῦ μέχρις αὐτῶν συγκαταθάνατος Χριστοῦ.

- Οὕτω διὰ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς θρησκείας ἐπεζητήθη ἢ ἡθικῇ ἀνόρθωσις τῶν παιδίων ἐκείνων· ἀλλὰ θὰ ἦτο αὕτη

ἀτελής, ἂν δὲν ἐλαμβάνετο πρόνοια καὶ περὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ μέλλοντος βίου τῶν, διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτῶν εἰς παραγωγικὰ μέλη τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, τῆς ὁποίας τὸν σπουδαιότερον νόμον ἀποτελεῖ ἡ Ἑργασία· ἀνευ αὐτῆς ἐλλεῖπει· ἡ συναίσθησις τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τῆς ἰδιοτροπίας τοῦ περιβάλλοντος, διὰ τὸ ὅποιον μόνος ὁ ἐργαζόμενος εἶνε ἀναγκάζων στοιχείον, πᾶς δ' ἄεργος παράσιτον, τὸ ὅποιον δὲν θὰ βραδύνη νὰ καταπέσῃ καὶ ἡθικῶς.

Ἦτο λοιπὸν ἐπιβεβλημένον καθήκον καὶ περὶ τῆς μορφώσεως τῶν παιδιῶν εἰς ἐργατικὸν ἄνδρα νὰ μεριμνήσῃ ἡ ἐφορία τῆς Σχολῆς· καὶ περὶ τούτου ἔλαβε πρόνοιαν τὸ συμβούλιον, πάντοτε τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Ἐφόρου Α. Σαρρή. Εἰσλήχθη εἰς τὴν Σχολὴν καὶ ἡ πρακτικὴ διδασκαλία τῆς τέχνης ἐκείνης, ἣν ἐδήλωσαν, ὅτι θέλουσι νὰ ἐκμάθωσι τὰ περισσότερα τῶν παιδιῶν, ἥτοι τῆς ὑποδηματοποιίας, βραδύτερον δὲ καὶ τῆς ξυλουργικῆς. Καὶ ἦτο τόσο ἐντονὸς ἡ πρὸς μέρφωσιν ἀναπτυχθεῖσα παρ' αὐτοῖς ῥοπή, καὶ τὰ πρακτικὰ ταῦτα μαθήματα ἠκολούθησαν μετὰ ζήλου τοσούτου, ὥστε ἀμέσως ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους κατώρθωσαν, νὰ παρουσιάσωσι τὰ πρῶτα δοκίμια τῆς ὑπ' αὐτῶν κτηθείσης ἐμπειρίας διὰ τῆς βραχείας σχετικῶς ἀσκήσεως κατὰ τὰς νυκτερινὰς ὥρας· καὶ τοῦτο ὠφείλετο εἰς τὴν τοῦ Ἀνδρέου Σαρρή ἀκαταπόνητον δρασίαν, ὅστις ἐνεπύτισε εἰς τὰς ψυχὰς τῶν τροφίμων τῆς Σχολῆς, καὶ τὴν ὑψίστην κοινωνικὴν ἀρχὴν—τῆς Ἑργασίας—ἐπίσης ἀποτελεσματικῶς ὥσον καὶ τὰς θρησκευτικὰς ἀρχάς.

Φωτισμὸς τοῦ πνεύματος, ὕψωσις καὶ ἐνίσχυσις τοῦ φρονήματος, ἐμπνευσις πεποιθήσεως ἐπὶ τὸ μέλλον καὶ τὴν ἐντιμὸν ἐργασίαν, ἀνάπτυξις τοῦ αἰσθήματος τῆς μεταξὺ τῶν

ανθρώπων ἀδελφότητος καὶ ἀλληλεγγύης παρὰ τοῖς παιδίοις ἐκείνοις ἦσαν οἱ ἐν ἀπιστεύτῳ σχετικῶς μέτρῳ παραχθέντες καρποὶ τῆς δράσεως τῆς Σχολῆς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀνδρέου Σαρρῆ. Καὶ ὅταν ἀναλογιζόμεθα, ὅτι πάντα ταῦτα ἐγένοντο ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐπιβολῆς ἐξωτερικῆς εἰς παιδία, ἄγοντα ἡλικίαν ἀπὸ τοῦ 8ου μέχρι τοῦ 17ου ἔτους καὶ ἐκ τοῦ παρελθόντος βίου των ἀποφέροντα, ὡς μόνον ἐφόδιον, ἔξεις, ἀποτελούσας πρόσκομμα εἰς τὸ ἔργον, δὲν δυνάμεθα παρὰ νὰ ἐκφράσωμεν τὸν θαυμασμόν μας εἰς τὸν ἐργάτην, ὅστις διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς στοργῆς ἐπέτυχε πάντα ταῦτα, καίτοι γινώσκωμεν, ὅτι οὕτω πράττοντες θίγομεν τὴν μετριοφροσύνην αὐτοῦ, τὴν οὐδέποτε ἀνεχθεῖσαν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην τῆς δράσεώς του διαφῆμιν.

Οἱ ἀγαθοὶ καρποὶ τῆς Σχολῆς δὲν ἐβράδυναν νὰ καταστῶσι γνωστοὶ καὶ εἰς τὴν πόλιν, ἥς ἢ πάντοθεν διατρανωθεῖσα συμπάθεια κατὰβηλον κατέστησεν ἅπαξ ἔτι, ὅτι πλοῦσιον εὐρηγὰ τὸ ὕλικόν ἐπὶ πᾶν ἀγαθὸν ἔργον, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἡ ὀργανοῦσα καὶ διευθύνουσα μετ' ἐμπνεύσεως πρωτοβουλία. Οὐδεμία τῶν κηλίδων, αἵτινες σκιάζουσιν ἀκόμη τὸν παρ' ἡμῖν πολιτισμόν, θὰ ὑφίστατο, ἂν οἱ ἐκ τῆς ἀποστολῆς των κεκλημένοι εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ ἀγαθοῦ ἐνεπνέοντο ἀπὸ τὰς ἀληθεῖς ἀρχάς, αἵτινες ἐπρυτάνευσαν παρ' ἐκείνοις, οἵτινες καθώρισαν καὶ τὸ ἀξίωμα, ὃ κατέχουσι, καὶ τὰ συμπαρομαρτοῦντα αὐτὸ καθήκοντα, καὶ τὰς ἀμοιβάς. Οὐδέποτε ἡ πόλις αὕτη ἡρνήθη οὐδενὶ τῶν ἐπιμένων τὴν διάπραξιν τοῦ ἀγαθοῦ οὔτε τὴν ἡθικὴν οὔτε τὴν ὕλικὴν ἀρωγὴν της, ἀλλ' ἀμφοτέρως ἀφθόνης καὶ μετ' ἀξιαγάστου κατέθηκε προθυμίας εἰς τοὺς πόδας παντὸς τοῦ δεξιαντος δι' ἔργων, ὅτι πράγματι θέλει καὶ δύναται νὰ πράξῃ τι τῶν θεόντων.

Οὕτω καὶ ἡ πρὸς τὴν Σχολὴν εὐμένεια αὐτῆς ὑπῆρξεν ἄμετρος, καταδείξασα τὸ ὕψος τῶν αἰσθημάτων τῶν ἡμετέρων συμπολιτῶν καὶ τὸ ἄδικον τῆς μομφῆς, ἣν κατὰ φυσικὸν λόγον ἐπέσυρεν ἐπ' αὐτῶν μέχρι τότε ἡ ἐκ τῆς ἐλλείψεως πρωτοβουλίας παράλειψις τοῦ στοιχειώδους καθήκοντος, ὄργανον πρὸς πλήρωσιν τοῦ ὁποίου ἀπέβη ἡ Σχολή.

Ὁ δῆμος Πατρέων τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ κ. Δημάρχου, ἡ προφρόνως ἠκολούθησαν καὶ οἱ κ. κ. Σύμβουλοι, παρέσχε γενναίαν τὴν ὕλικήν ἀρωγήν, πολλαπλασίως ἐπὶ τοῦ προκειμένου τιμωμένην, ἕνεκα τῆς δι' αὐτῆς θέσεως τῆς Σχολῆς ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ δήμου καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἡθικῆς ὠφελείας. Οἱ δυνάμενοι νὰ συνεισφέρωσι τῶν συμπολιτῶν μας προθύμως κατέθηκαν τὸν ὀβολὸν των καὶ διὰ παντὸς τρόπου παρέσχον τὴν ἡθικὴν αὐτῶν ἐπικουρίαν εἰς τὸ ἔργον. Εὐγενεῖς δὲ δέσποιναι τῆς πόλεως, εἰς τῆς Χριστιανικῆς αὐτῶν εὐαισθησίας τὰς παρορμήσεις ὑπεέκουσai, πολυτίμητον εἰσήνεγκαν συμβολήν, συγκαταβάσαι μέχρι τῶν ἀτυχῶν ἀποκλήρων μεθ' ὧν τῶν θησαυρῶν τῆς συμπαθείας καὶ τῆς στοργῆς, οὓς διαθέτουσι καρδιαὶ μητέρων πρὸς τὰ οὐδέποτε αἰσθανθέντα τοῦ μητρικοῦ φίλτρου τὸ ζωογόνον θάλασος ἐγκαταλελειμμένα πλάσματα.

Καὶ οὕτω πάντοθεν ἐνισχυμένη ἡ Σχολή προέκοπτεν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, εὐτυχήσασα ἐπὶ τέλους, πρὸ τινος χρόνου, χάρις εἰς τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς τὸ ἀκοίμητον ἐνδιαφέρον, ν' ἀποκτήσῃ καὶ ἰδίαν οἰκίαν, ἀγορασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ δήμου ἐπιτηδεις, ἵνα χρησιμεύσῃ, ὥς ὑπνωτήριον τῶν τροφίμων αὐτῆς. Καὶ ἦτο τοῦτο ἐν τῶν ἰδανικῶν, εἰς οὗ τὴν πλήρωσιν οὐδ' οἷον ἐλπίσι τολμηρότεροι μεταξὺ ἡμῶν ἔφθανόν ποτε· διότι ἐγνώσκομεν μὲν, ὅτι τότε μόνον θὰ ἡδύνατο ἡ Σχολή νὰ ἐπιτελέσῃ ἐν πληρότητι τὸν σκοπὸν της, ὅταν ἐπεξέτεινε τὴν ἐπίβλεψιν

καὶ τὴν ἡθικοποιούσαν αὐτῆς δρᾶσιν ἐπὶ τοῦ καθόλου βίου τῶν τροφίμων αὐτῆς, τοῦθ' ἔπερ ἦτο ἀδύνατον ἄνευ τῆς συγκεν-
τρώσεως αὐτῶν εἰς ἰδιαίτερον οἶκημα εἰς αὐτὴν ἀνήκον τὸ ὅποιον
θὰ παρῆχε συγχρόνως καὶ τὸ ἀποτελεσματικώτερον ὅπλον
κατὰ τοῦ ἀχρείου ἐμπορίου τῶν ἀγοραζόντων τὰ ἀτυχή ταῦτα
παιδιά παρὰ τῶν γονέων των, οἵτινες πάντοτε ἐπροφασίζοντο,
ὅτι δὲν ἠδύναντο ν' ἀποστειλωσι ταῦτα ἐξῶ ἄλλως ἢ πωλοῦν-
τες αὐτά, διότι οὕτω δῆθεν τοῖς ἐξησφάλιζον τὴν διαμονὴν καὶ
τινα ἐπιβλεψιν, ἀπαραίτητον ὡς ἐκ τῆς νεαρᾶς ἡλικίας των·
ἀλλὰ καὶ τοὶ γνωρίζοντες τοῦτο, ἀποβλέποντες ἐν τούτοις εἰς
τὰς οἰκονομικὰς δυσχερείας, αἵτινες ἐπεπρόσθουν εἰς τὸ ἀναγ-
καῖον τοῦτο συμπλήρωμα, δὲν ἐτολμῶμεν οὔτε νὰ ἐλπίσωμεν
τόσον ταχέϊαν τὴν κορωνίδαν ταύτην τοῦ ἔργου.

Μόνος ὁ Ἀνδρέας Σαρρῆς, ἔχων τὴν αἰσιοδοξίαν ἀνάλογον
μὲ τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν, ἐθεώρησε τὸ πρᾶγμα κατορθωτὸν,
καὶ οὐδαμῶς δειλιῶν ἐκ τῶν ἡμετέρων φόβων, θαρρύντως ἐπε-
λήφθη τοῦ ἔργου, δοκιμαστικῶς ἐπιχειρήσας αὐτὸ ἰδίαις δα-
πάναις. Ἀποχωρησασὼν ἐντεῦθεν ἕνεκα οἰκογενειακῶν λό-
γων τῶν μετ' αὐτοῦ συμδικοῦσων ἀδελφῶν του καὶ ἔχων τὴν
οἰκίαν του διαθέσιμον, περιωρίσθη αὐτὸς εἰς ἓν καὶ μόνον δω-
μάτιον, τὰ δὲ λοιπὰ διέθηκεν ὑπὲρ τῶν βουλομένων ἐκ τῶν ἐξε-
χόντων ἐπὶ ἀρετῇ καὶ ἐπιδόσει μαθητῶν τῆς Σχολῆς.

Τὸ πείραμα ἐπέτυχε· διότι μετὰ δακρύων ἰκέτευον τὰ ду-
στυχῇ παιδιά νὰ ἀποσπασθῶσι τῶν τρωγλῶν, ἐν αἷς διητῶντο,
καὶ νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὴν τό τε σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα ἐξυγιαί-
νουσιν ἐν τῷ ὑπνωτηρίῳ τῆς Σχολῆς κατοικίαν. Εἰς τὴν πλή-
ρωσιν τῆς ἀξιώσεως ταύτης δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ ἐπαρκέσῃ
τὸ πενιχρὸν τοῦ ἀνδρὸς βαλάντιον· ἀλλὰ τὴν ἐπαισθητὴν πλέον
καταστάσαν ἀνάγκην ἐπλήρωσεν ἡ φιλόανθρωπος γενναιοῦτης
τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς, δι' ἰδίον, ὡς εἴρηται, προικισάσης τὴν

Σχολὴν οἰκήματος ἐπὶ τούτῳ τῷ σκοπῷ, ἐν ᾧ ἐγκαταστάντα διαιτῶνται περὶ τὰ τεσσαράκοντα παιδία τῆς Σχολῆς· λειτουργοὺσι δὲ καὶ εἰς ἰδιαιτέρα διαμερίσματα αὐτοῦ τὰ ἐργαστήρια τῆς ὑποδηματοποιίας καὶ τῆς ξυλουργικῆς καὶ ἴδιον νοσοκομεῖον διὰ τοὺς τυχόν ἀσθενοῦντας παῖδας.

Καὶ τότε δὲ πάλιν ἐξεδηλώθη ἡ ἀμετρος τοῦ Α. Σαρρῆ φιλανθρωπία· διότι καταλιπὼν τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἡσυχίαν, ἐδέχθη νὰ διαιτᾶται αὐτὸς ἐν τῷ ὑπνωτηρίῳ, ἵνα χρησιμεύῃ ὡς ἐπόπτης τῶν παιδίων, ὑπὲρ τῶν ὁποίων εἶχεν ἀφιέρωσιν καὶ πᾶσαν σχολὴν, ἣν κατέλιπεν αὐτῷ τὸ ἐπάγγελμά του, ὡς καθηγητοῦ παρὰ τοῖς ἐνταῦθα γυμνασίοις· ἐπλήρωσε μάλιστα καὶ χρηματικὴν τινα ποσότητα, οἷον ἐννοεῖται, χρησιμεύουσαν διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ ὑπνωτηρίου.

Οὕτω οὐριοδρομοῦσης τῆς Σχολῆς, αἱ τολμηρότεροι ἐλπίδες ἤρξαντο νὰ εἶνε δεδικαιολογημέναι· ἀλλ' αὐτοῦς ἐπέπρωτο ἐν τοιαύτῃ εὐδίᾳ νὰ ἐνσκήψῃ ἡ καταιγίς.

Αἶφνης μίαν πρωτὰν λαμβάνομεν πρόσκλησιν νὰ μεταβῶμεν εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν, ὅπου συνήρχετο συνήθως τὸ Συμβούλιον· διότι καὶ τοι ὑπὸ θερμοῦ ἐνδιαφέροντος διαπνεόμενος, ὁ πανιερώτατος, ἐν τούτοις ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων ἀσχολιῶν τοῦ λειτουργήματος αὐτοῦ ἀπορροφώμενος, δὲν εὔρισκε καιρὸν οὔτε εἰς τὴν Σχολὴν ποτὲ κατὰ τὰς ὥρας τῆς διδασκαλίας, οὔτε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὰς ὥρας τῆς λειτουργίας, οὔτε κατὰ τὰς ἐξετάσεις ἀκόμη τῶν τροφοίμων νὰ μεταβῇ.

Προσῆλθομεν, ὡς εἶκός, οἱ πλεῖστοι ἡμῶν, ἐκτὸς ἐνὸς ἡ δὴ οὐ, ἐμποδισθέντων ὑπὸ ἀνεπιδέκτων ἀναβολῆς ἀσχολιῶν· καὶ ἐνῷ ἐκεῖ ἀνεμένομεν νὰ ἀκούσωμεν πρότασιν τινα, τείνουσαν εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς Σχολῆς, ἀκούομεν ἀπὸ στόματος τοῦ Σεβασμιωτάτου μίαν καταγγελίαν κατὰ τοῦ Ἀνδρέου Σαρρῆ, ὡς

όντος ἐλευθέρου τέκνονος. Μὴ ἀποτελοῦντες ἱεραξεταστικὸν δικαστήριον, ἔχον προορισμὸν νὰ ἀναδιψᾷ τὰ ἄδυστα τῶν ἀνθρωπίνων συνειδήσεων, ἀλλὰ διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Σχολῆς τῶν ἀτόρων παιδῶν, ἔχον ἓνα καὶ μόνον σκοπόν, νὰ βουλεύηται καὶ δρᾷ πρὸς εὐδόωσιν τοῦ ὑπ' αὐτῆς ἐπιδιωκομένου τέλους, ἢ ποροῦμεν πρὸς τί γίνεται ἡμῖν ἢ ἀνακοίνωσις αὕτη, ὅτε ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος ἐξήγαγεν ἡμᾶς τῆς ἀπορίας ταύτης, ἵνα μᾶς ἐμβάλλῃ εἰς ἔτι μεγαλειτέραν διότι προβαίνων εἰς τὸ συμπέρασμα του, ὑπέβαλε τὴν πρότασιν νὰ ἀποβάλλωμεν τὸν κ. Σαρρῆν διὰ τὴν τεκτονικὴν του ἰδιότητα, ἦν, ὡς ἔλεγεν, ὡμολόγησεν αὐτῷ ὁ ἴδιος ὁ κ. Σαρρῆς, καὶ ἦν ὄντως οὗτος, παρὼν κατὰ τὴν συνεδρίαν, ὡμολόγει.

Εἰς τὴν πρότασιν ταύτην ἀπηντήσαμεν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ὅτι, ἂν μὲν ἡ ἀποβολὴ αὕτη ἐξήτειτο, ὡς ποιῇ τοῦ κ. Σαρρῆ διὰ τὴν τεκτονικὴν του ἰδιότητα, ἡμεῖς δὲν εἴμεθα οἱ ἀρμόδιοι νὰ ἐπιβάλλωμεν ποινάς, οὔτε ἡγνοοῦμεν νὰ ἀντιποιηθῶμεν ἐξουσιῶν, ἀσούδεις ἀπένειμεν ἡμῖν· ἂν δ' ἐξήτειτο, ὡς ὑπαγορευομένη ὑπὸ τοῦ συμφέροντος τῆς Σχολῆς, εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παρακαλέσωμεν τὸν Σεβασμιώτατον νὰ μᾶς εἴπῃ κατὰ τί ἡ δράσις τοῦ κ. Σαρρῆ ἀπέβη ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον τῆς Σχολῆς, ἵνα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀποκαλύψεών του ἀποφασίσωμεν. Διότι ἡμεῖς ἐγνωρίζομεν, ὅτι ὁ Σαρρῆς ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως τῆς Σχολῆς διέπραξεν ἔργον ὄντως ὑπεράνθρωπον, εἰς τὸ ὕψος τοῦ ὁποίου οὐδὲν μέλος τοῦ Συμβουλίου θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξιχθῇ οὔτε κατὰ τὴν ἰδίαν του ἰδέαν, ἔσσην καὶ ἂν εἶχε γενναίαν τὴν δόσιν τῆς αὐταρέσκου ματαιότητος, ἥτις ἀποτελεῖ μίαν τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν· διότι τὰ πράγματα προῦκειντο τόσοι κατὰδηλα, ὥστε θὰ καθίστων καταγέλαστον τὸν τολμητῆαν.

Ὁ Σεβασμιώτατος, ἀντὶ νὰ μᾶς εἴπῃ κατὰ τί ἔβλαψε τὴν

Σχολὴν ὁ κ. Σαρρῆς, ἀπήγγειλεν ὁλόκληρον θρησκευτικὸν κατηγορητήριον κατὰ τῶν ἐλευθέρων τεκτόνων, καίτοι διαμαρτυρουμένου τοῦ κ. Σαρρῆ, ὅτι εἶνε καὶ ἔννοεῖ νὰ εἶνε χριστιανὸς καὶ πιστεύει ὅλα τὰ ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, περὶ οὐδενὸς ἔχων τὴν ἐλαχίστην ἀμφισβολίαν, καὶ ὅτι ἡ τεκτονικὴ ιδιότης οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν μὲ τὴν θρησκείαν, ἀλλ' ἀφίνουσα ἕκαστον ἐλεύθερον νὰ ἔχῃ οἷας ἐγκρίνει θρησκευτικὰς πεποιθήσεις, σκοπεῖ μόνον τὴν πραγμάτωσιν τῆς φιλανθρωπίας. Ὁ Σεβασμιώτατος, οὐκ οἶδμεν πόθεν ἀρυόμενος τὰς πληροφορίας του, ἐπέμενεν εἰς τὰς περὶ ἐλευθέρων τεκτόνων ἰδέας του, ἀποδίδων εἰς αὐτοὺς ὡς σύνθημα καὶ τὴν τραγικὴν φράσιν « ὅτι μὲ τὰ ἔντερρα τοῦ τελευταίου παπῶ θὰ κρεμάσουν τὸν τελευταῖον βασιλέα ».

Οἱ πλείστοι τῶν υπογεγραμμένων δὲν εἴμεθα ἐλεύθεροι τέκτονες, πάντες δὲ εἴμεθα χριστιανοί, ἔτοιμοι ν' ἀμυνθῶμεν πάσῃ δυνάμει κατὰ εἰσασδήποτε ἐπιβουλῆς κατὰ τῶν χριστιανικῶν δογμάτων, καὶ θὰ ἡσθάνομεθα καθήκον μας νὰ κηρυχθῶμεν κατὰ τοῦ τεκτονισμοῦ, ἂν ἐπειθόμεθα, ὅτι οὗτος ὑπενόμεινε τὸν χριστιανισμόν· ἀλλὰ ἐγινώσκομεν, ὡς γινώσκουσι πάντες οἱ ὁπωσδήποτε ἀνεπτυγμένοι ἄνθρωποι, ὅτι αἱ πληροφορίες τοῦ Σ. ἀρχιεπισκόπου δὲν ἠδύναντο παρὰ νὰ εἶνε πεπλανημέναι· διότι εἶνε πασίγνωστον, ὅτι τοῦ σώματος τῶν ἐλευθέρων τεκτόνων μετέσχον καὶ μετέχουσι πλείστοι ἡγεμόνες, ἀνὰ τὴν μνήμην δὲ ὅλων τῶν ὁπωσδήποτε μελετησάντων τὴν ἱστορίαν εἶνε πρόχειροι οἱ λόγοι τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου τῆς Πρωσσίας, ὅστις χρηματίσας εἰς τῶν ἀναδιοργανωτῶν τῆς τεκτονικῆς ἐταιρίας εἶπε περὶ αὐτῆς τοὺς βαρυσημάντους τούτους λόγους: « Ἐταιρία, ἣτις ἐργάζεται μόνον ἵνα παντὸς εἰδους ἀρεταὶ ἐν ταῖς χώραις μου βλαστάνωσι καὶ καρποφορῶσι, δύναται πάντοτε νὰ εἶνε βεβαία περὶ τῆς προστασίας μου· εἶνε τοῦτο εἰς

τῶν τιμωτέρων σκοπῶν παντὸς ἀγαθοῦ ἡγεμόνος καὶ οὐδέποτε
θὰ παύσω πληρῶν τὸν σκοπὸν τοῦτον ».

Τοῦ Σ. Ἀρχιεπισκόπου ὅμως ἐπιμένοντος ἀνεβάλομεν τὴν
λύσιν τοῦ ζητήματος, παρακαλέσαντες τὸν Σεβασμιώτατον,
ἵνα, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὰς ἄλλοτε ἐκ τῆς κατὰ τεκτόνων
προλήψεως γεννηθείσας ἐνταῦθα ταρχάς, ἀποφύγῃ πᾶσαν
δημοσιότητα, μέχρις ὅτου προβῶμεν εἰς ὁριστικὴν ἀπόφασιν·
διότι ἡ δημοσιότης ἡδύνατο νὰ ταράξῃ καὶ τὴν ἡσυχίαν τῆς
πόλεως, πάντως δὲ θὰ ἔβλαπτε τῆς Σχολῆς τὴν πρόοδον·
ὁ Σεβασμιώτατος ὅμως ἀπήντησεν, ὅτι αὐτὸς μὲν οὐδένα
οὐκ ἀμὴν λόγον, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἐγγυηθῇ καὶ περὶ τῆς
ἐχεμυθίας τῶν ἀνθρώπων του, οἵτινες ὄντως, διαρκούσης τῆς
συνεδριάσεως ταύτης, ἦσαν παρτεταγμένοι ἔξωθι τῶν θυρῶν,
ἔχοντες τὰ ὠτα των προσκεκολλημένα εἰς τὰς ὁπλὰς τῶν
κλειθρῶν, ἵνα ἀκούωσιν, ὡς ἀντελήφθημεν μετ' ἐκπλήξεως,
ὅτι εἰς ἑξ ἡμῶν, θελήσας νὰ ἐξέλθῃ, ἤνοιξε πρὸς τοῦτο τὴν
θύραν.

Εἰς ταιαύτην ἀπάντησιν δὲν ἦτο εὐκολον νὰ εὗρεθῇ ἀν-
ταπάντησις· διὸ ἀπήλθομεν, σκεπτόμενοι τίνι τρόπῳ θὰ ἡδύ-
νάμεθα καὶ τὴν Σχολὴν νὰ σώσωμεν, ἀποτρέποντες τὴν ἀπο-
μάκρυνσιν τοῦ ἀπαραιτήτου διὰ τὴν Σχολὴν κ. Σαρρῆ, καὶ
ἡμᾶς αὐτοὺς νὰ ἐξαγάγωμεν τῆς δυσχεροῦς θέσεως, εἰς ἣν
ἐνέβαλεν ὁ Σεβασμιώτατος, ἀξιῶν νὰ ἀποδεχθῶμεν καὶ ἐπι-
τελέσωμεν ἔργα ἱεραξιστασίων, ἀναδιφῶντες τὴν συνείδησιν
τοῦ κ. Σαρρῆ καὶ κολάζοντες αὐτὸν δι' ἀδίκημα, τὸ ὁποῖον
ἔχι μόνον δὲν ἡδυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν, ἀλλ' ἐξ
ἐναντίας εἰχομεν πάντα λόγον, νὰ πιστεύωμεν, ὅτι πᾶν ἄλλο
ἡδύνατο νὰ ᾖ παρὰ ἀδίκημα· διότι εἰς τὰ ὅμματα τὰ ἡμέ-
τερα, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη, τὰ πράγματα παρίστων τὸν κ.
Σαρρῆν, ὡς τὸν ἀγιώτερον τῶν Χριστιανῶν τῆς ἐπισκοπικῆς

περιφερείας ἔργοις καὶ κόποις καὶ μόχθοις καὶ θυσίαις πιστοῦντα τὴν Χριστιανικὴν αὐτοῦ ιδιότητα.

Ἐνῶ ὥμως ἡσυχολοῦμεθα ἀκόμη νὰ ὑπεκφύγωμεν τὴν δυσχέρειαν ταύτην, αἱ ἐφημερίδες ἤρξαντο ποιοῦμεναι λόγον περὶ τῶν συμβάντων· ὁ Σεβασμῶτατος ἰσχυρίσθη ἔν τινι δημοσιεύματι αὐτοῦ, ὅτι ἡμεῖς ἀνεκοινώσαμεν εἰς τὰς ἐφημερίδας ὅσα ἀνεγράφησαν· λυπούμεθα πολὺ χάριν τοῦ γοήτρου τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι εἴμεθα ὑποχρεωμένοι, νὰ ἀντιτάξωμεν εἰς τὸν τοιοῦτον ἰσχυρισμὸν τοῦ Σεβ. τὴν κατηγορηματικωτέραν ἀρνήσιν· δὲν χρειάζεται δὲ πολλὴ σκέψις, ἵνα κατανοήσῃ πᾶς τις, πότερος ὁ παραδοὺς εἰς τὴν δημοσιότητα τὰ συμβάντα· ἡμεῖς, οἱ ἐκλιπαρήσαντες τὸν Σεβ. νὰ τηρήσῃ ἐχευμένην ἐπ' αὐτῶν ἡ ὁ Σεβ. ὁ δώσας τὴν ἀνωτέρω λίαν χαρακτηριστικὴν ἀπάντησιν καὶ δι' αὐτῆς ἐκδηλώσας τὴν διάθεσιν, ἣν εἶχε, ν' ἀρχίσῃ νὰ γίνηται λόγος εἰς τὰς ἐφημερίδας καὶ περὶ τῆς νέας ταύτης μερίμνης, ἣν ἐλάμβανε ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς υἡείας τοῦ ποιμνίου του;

Ἡμεῖς εἰς ἔν μόνον προσέβημεν διάδημα· ἐπειδὴ ὁ κ. Δήμαρχος, ὅστις ἦτο μέλος καὶ ἀντιπρόεδρος τοῦ Συμβουλίου, δὲν ἦτο παρὼν κατὰ τὴν συνεδρίαν ἐκείνην, ἐνομίσαμεν εὐλογον καὶ διὰ τὴν ιδιότητά του ὡς ἀντιπρόεδρου, καὶ διότι ὡς δήμαρχος συνετέλεσεν, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, εἰς τὴν εὐδωσιν τοῦ ἔργου τῆς Σχολῆς, καὶ διότι ἦτο ἄρχων τοῦ εὐεργετήσαντος καὶ προαγαγόντος τὴν Σχολὴν δήμου, ν' ἀνακοινώσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ γενόμενα καὶ νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν παρέμβασιν αὐτοῦ· μετέβημεν ὅθεν παρ' αὐτῷ καὶ ἐκθέσαντες ὅσα ἠκούσαμεν καὶ εἶδομεν παρακαλέσαμεν αὐτὸν νὰ ἐνεργήσῃ ὅτι ὑπελάμβανεν συντελεστικὸν πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ἀπειλουμένου σκανδάλου. Ὁ κ. Δήμαρχος, ὡς ὑπεσχέθη ἡμῖν, ὅντως ἔγραψεν εἰς τὸν Σεβ. παρακαλῶν αὐτὸν, νὰ συγαν-

τηθῶσιν, πράγματι δὲ συνηγηθήθησαν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Δημάρχου, ὅπου, ὥς ἀνεκοίνωσε τῇ ἐπιτροπῇ ὁ κ. Δήμαρχος, μετέβη ὁ Σεβ. συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν γνωστὸν Κυριακὸν βήτορα κ. Ἡλίαν Βλαχόπουλον· ἐκεῖ δὲν ἔλειψεν ὁ κ. Δήμαρχος, ἐφ' ὅσον τῷ ἐπέτρεπεν ἡ θέσις τοῦ ὡς οἰκοδεσπότη, νὰ παραστήσῃ εἰς τὸν Σεβ. τὸ ἀνελεύθερον καὶ ἐπιβλαβὲς τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβε· παρατυχῶν δὲ καὶ ὁ Πρόεδρος τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου κ. Τσερτίδης, ὑπεστήριξε τὴν γνώμην τοῦ κ. Δημάρχου δι' ἐπιχειρημάτων ἀνεπιδέκτων ἀνασκευῆς· ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος ὅμως ἔμεινεν ἀμετάπειστος, καὶ τὴν ἐπομένῃν ἀπηύθυνε πρὸς τὸν κ. Δήμαρχον ἐπιστολήν, δι' ἧς ἐδήλου ὅτι δὲν δύναται νὰ συμπράξῃ μετὰ τεκτόνων καὶ ἀναγκάζεται, ἀφοῦ τὸ συμβούλιον δὲν προβαίνει εἰς τὴν ἀποβολὴν αὐτῶν, νὰ παραιτηθῇ. Ὁ κ. Δήμαρχος, λαβὼν τὴν ἐπιστολήν ταύτην, συνεκάλεσεν εἰς συνεδρίαν τὴν ἐπιτροπὴν καὶ ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτὴν τὰς διαθέσεις τοῦ Σ. Ἀρχιεπισκόπου καὶ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ. Ἡ ἐπιτροπὴ καὶ τοι λυπούμενη διὰ τὴν τοιαύτην τροπὴν τῶν πραγμάτων, μὴ θεωροῦσα ὅμως ἐπιτετραμμένον, νὰ σκεφθῇ περὶ ἱκανοποιήσεως τῶν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως καὶ εἰς τὸ καταστατικὸν τῆς Σχολῆς ἀντικειμένων ἀξιώσεων τοῦ Σ. Ἀρχιεπισκόπου, ἡναγκάσθη νὰ ἀποδεχθῇ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ, ἐκλέξασα πρόεδρον αὐτῆς τὸν κ. Δήμαρχον. Προβαίνουσα ἐν τούτοις εἰς τὸ τελευταῖον πρὸς ἄρσιν τῆς ἔριδος διάβημα, παρεκάλεσε τὸν κ. Δήμαρχον, νὰ προσπαθῇ τὴν ἐπομένην ἡμέραν νὰ πείσῃ τὸν Σεβ. νὰ ἀποσύρῃ τὴν παραίτησιν καὶ τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ, καὶ ἀπεφάσισεν, ἂν εἰς τοῦτο συγκατετίθετο ὁ Σεβ. νὰ ἐξακολουθήσῃ ὡν πρόεδρος, μετασυσμένης τῆς ἀποδοχῆς τῆς παραίτησεως καὶ τῆς ἀντικαταστάσεώς του.

Ταῦτα ἐγένοντο τῇ 15 Νηβρίου 1898· τὴν ἐπομένην ὁ κ. Δή-

μαρχος ἀπεπειράθη πάλιν νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἡρεμίαν εἰς τὸν ἐξωργισμένον Ποιμέναρχην· δυστυχῶς ὅμως ἐπέπρωτο καὶ κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην νὰ ἀποδειχθῇ, ὅτι ὅσῳ μάλλον πλήμμελεις εἶνε αἱ ἰδέαι, τόσον εὐκολώτερον ριζοῦνται· καὶ ὁ Σεβ. ὄχι μόνον ἔμεινεν ἀμετάπειστος, ἀλλὰ καὶ ἐξηκόντισε τὴν γνωστὴν ποιμενικὴν ἐπιστολὴν του, σκοποῦσαν, ὡς βεβαιῶται ἐν αὐτῇ, νὰ προφυλάξῃ τὸ ποίμνιόν του ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ τεκτονισμοῦ.

Οὕτως ἔπαυσεν ὁ Σεβ. ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν καὶ Ἡλείας κ. Ἱερόθεος ἀποτελῶν μέλος τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν καὶ διατελῶν εἰς οἰκονομικὰ ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς διοικητικῆς αὐτῆς ἐπιτροπῆς· καί τοι ἀποχωρήσας ὅμως τῆς διοικήσεως ὁ Σεβασμιώτατος, καὶ οὕτως ἐξασφαλισθεὶς ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ συγχρωτισμοῦ μετὰ τεκτόνων, ἔστω καὶ πραττόντων τὸ ἀγαθόν, δὲν ἐνόμιζε τὸ ἔργον, αὐτοῦ περατωθέν, ἀλλ' ἔθετο ἑαυτῷ καὶ τὸν περαιτέρω σκοπόν, ν' ἀπομακρύνῃ τῆς Σχολῆς τὸν κ. Σαρρῆν, χρώμενος πρὸς τοῦτο πᾶσι τοῖς εἰθισμένοις μέσοις· καὶ τὸ πρᾶγμα ἐπετεύχθη διὰ τῆς ἀπολύσεως τοῦ κ. Σαρρῆ ἐκ τῆς θέσεώς του, ὡς καθηγητοῦ τῶν ἐνταῦθα γυμνασίων· διότι ἀπολυθεὶς ὁ κ. Σαρρῆς, ἠναγκάσθη ν' ἀπέλθῃ τῶν Πατρῶν καὶ συνεπῶς νὰ παραιτηθῇ τῆς ἐν τῇ Σχολῇ λειτουργίας αὐτοῦ.

Ἄν τοῦτο ἦτο δικαία ἀμοιβὴ δι' ὅσα ὁ ἀνὴρ διέπραξεν ἀγαθὰ, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη, ἃς κρίνουν ἄλλοι. Οἱ ὑπογεγραμμένοι, σχόντες τὴν εὐτυχίαν νὰ συμπράξωσι μετ' αὐτοῦ καὶ ἀντιληφθῶσι τῆς σπουδαιότητος τοῦ ἔργου, τὸ ὅποιον τόσον τελεσφόρως διεξήγαγεν, αἰσθάνονται ἐπιβεβλημένην αὐτοῖς τὴν ὑποχρέωσιν ὑπὲρ τῆς συνειδήσεώς των καὶ τοῦ πρὸς τὴν ἀλήθειαν σεβασμοῦ νὰ καταστήσωσι γνωστὴν τὴν δρᾶσιν τοῦ ἀνδρὸς εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἔργῳ, ἢ λόγῳ συνετέλεσαν εἰς

τὴν πρόδον τῆς Σχολῆς καὶ εἰς τοὺς ὅπωςδὴποτε ὑπὲρ αὐ-
τῆς ἐνδιαφερόμενους· ἐπισκοποῦντες δὲ τὸ τελεσθὲν ἔργον
καὶ κατὰ τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ ἀξίαν κρίνοντες αὐτό, ἀνε-
πιρρεάτως ἀπὸ παντὸς συμβατικοῦ ψεύδους, ἐξ ἐκείνων ἄ-
τινα τοσοῦτον βαρύνουσιν ἐν πάσῃ κοινωνικῇ κρίσει,
αἰσθάνονται τὸ θάρρος νὰ διαβεβαιώσωσιν ἐπὶ τῇ λόγῳ
τιμίων ἀνθρώπων πάντα ἱπὲρ τῶν παιδίων, διὰ τὰ ὅποια,
συνέστη ἡ Σχολὴ ἐνδιαφερόμενον, ἔτι κατὰ τὸ διάστημα, καθ’
ὃ διηρμήνευε αὐτὴν ὁ Ἀνδρέας Σαρρῆς, ὁ ὑπὲρ τῆς πνευματι-
κῆς καὶ ἠθικῆς ἀνυψώσεως τῶν τροφίμων αὐτῆς σκοπὸς τῆς
Σχολῆς ἐπραγματοποιήθη τέσον τελείως, ὥστε θὰ ἦτο εὐτυ-
χῆς ἡ κοινωνία, ἂν ὅλα τὰ κοινωνικὰ ἱδρύματα ἡδύναντο νὰ
καυχῆσθαι, ὅτι ἔστω καὶ πολλοστημόριον τῆς ἐπιτυχίας
ἐκείνης δύνανται νὰ ἐπιδείξωσι· ὡς ἐνδιαφερόμενοι δὲ οἱ ὑπο-
γεγραμμένοι καὶ αὐτοὶ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας καὶ πρόδου τῆς
κοινωνίας, ἐν ἣ ζῶσι καὶ ἐργάζονται, νομίζουσιν, ἔτι δὲ δύ-
ναι ν’ ἀπευθύνωσιν εἰς αὐτὴν ὠφελιμωτέραν εὐχὴν παρὰ
ταύτην : νὰ εὐτυχῇ νὰ εὐρίσκη δι’ ἕκαστον τῶν κοινωνικῶν
σκοπῶν, οὓς ἐκάστοτε προτίθεται καὶ ἐπιδιώκει, ἔστω καὶ ἀνὰ
ἓνα ἐργάτην ἐπίσης εὐγενῇ, ἐπίσης ἐμπνευσμένον καὶ ἐπίσης
δραστήριον ὡς τὸν **ΑΝΔΡΕΑΝ ΣΑΡΡΗΝ**.

Ἐν Πάτραις τῇ 5 Ἰανουαρίου 1899.

Τα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς

- Θ. ΚΑΝΑΚΑΡΗΣ Πρόεδρος, Δήμαρχος Πατρέων,
Δ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ πρῶτον Γυμνασιάρχης,
Μ. ΧΑΤΖΑΚΟΣ Ἐφέτης,
Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ Δικηγόρος,
Μ. ΠΕΤΜΕΖΑΣ Δικηγόρος,
Ν. ΠΕΤΡΑΛΙΑΣ Ἐμπορος,
Ι. ΘΑΛΛΗΣ Ἀρχιτέκτων,
ΑΓΓ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ Καθηγητής,
Κ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ Φαρμακοποιός,
Κ. Ν. ΔΟΥΚΑΣ Ἐμπορος.

ΕΘΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΤΡΟΣ

